

10 år med Quisling

Historikeren Hans Fredrik Dahl har levd med Vidkun Quisling i over 10 år. Han begynte å samle kildemateriale i 1980. Fem år senere startet han skrivingen. Nå kommer boken om Quisling, og den har allerede før utgivelsen fått atskillig oppmerksomhet.

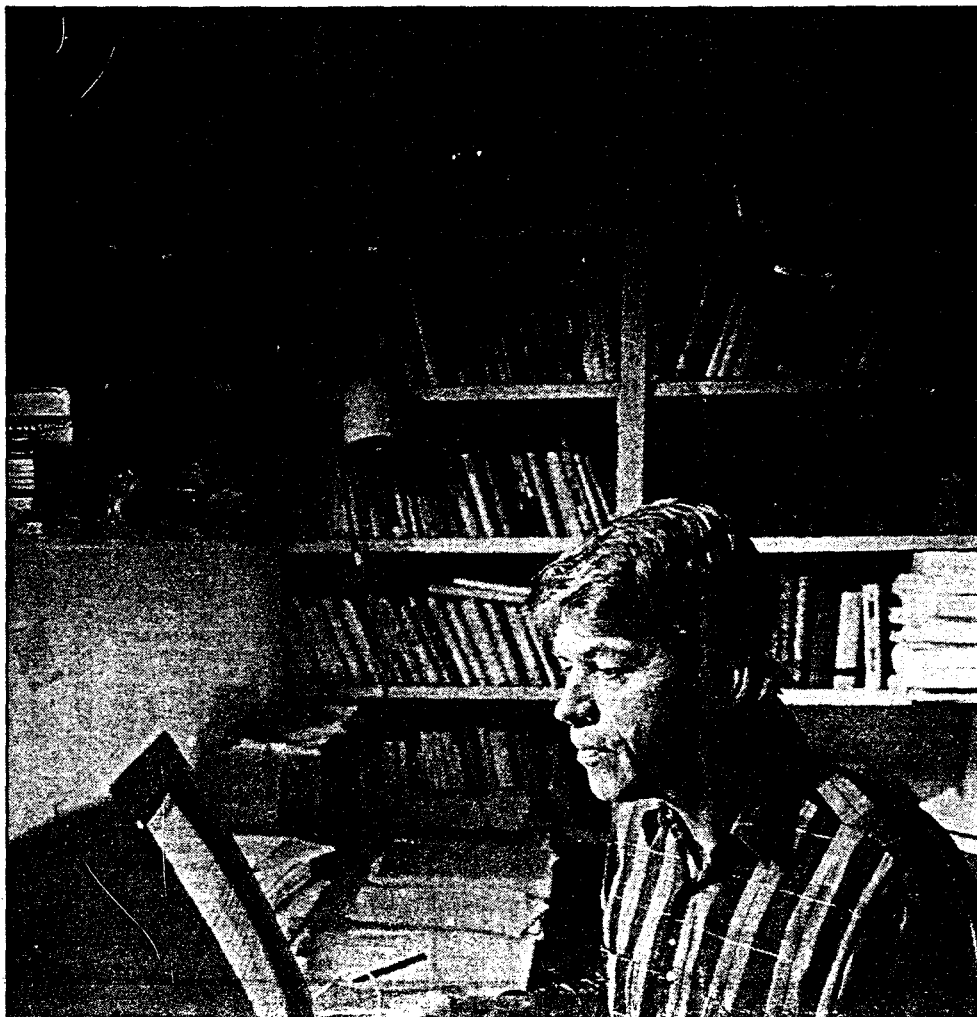
Av Hjørdis Ånestad Tiltnes og Lars N. Sæthre

Tror du at Vidkun Quisling ville ha vært fornøyd med biografen sin – Hans Fredrik Dahl?

– Jeg tror han ville ha blitt litt brydd. I enkelte sammenhenger har jeg brettet ham ut for mye.

– Å?

– Han fikk penger til Nasjonal Samling – NS – fra Tyskland. Det kunne ha vært i orden om han bare ikke hadde «visst» om det. Quislings plattform i norsk politikk var at han hadde avslørt at Arbeiderpartiet hadde fått penger fra Moskva. Og så fikk han selv midler fra Tyskland! Omfanget av pengeoverføringene har ikke vært kjent før. Det var på grunnlag av penger fra Goebbels at «Fritt Folk» ble dagsavis i 1936. Vi har ikke kilder for at Quisling kjente direkte til transaksjonen. Quisling ble ellers kalt til et møte med den tyske *châirge d'affaires* på Grand Hotel i 1939 som tilbød ham penger. Quisling takket nei. Tyskeren forsto ikke situasjonen. Han trodde at et nei var et nei og ikke bare en talemåte. Etterpå var det andre medarbeidere som ordnet

Vidkun Quisling fikk penger til *Nasjonal Samlings avis* fra Goebbels i Tyskland.

en person med menneskelige egenskaper. Det er ikke historien om et monster som fra første stund legger for dagen diskutabile trekk. Disse trekkene kommer etter hvert som beretningen skrider fram. Jeg gjen-skaper forlengs, ikke baklengs. Driv-kraften min har vært å komme til bunns i kildene, slik at det ikke skal være noen rest. «Hva står her? Hva betyr det?» har jeg spurt meg selv gang etter gang. Den største lykke for en historiker er når man finner direkte kilder, gjerne et møtereferat, som viser at den konstruksjonen som man bygget ved hjelp av indirekte kilder, var riktig. Det krever mye tankearbeid å være historiker. Men menneskelig innlevelsessevne er også viktig. I tillegg til å bygge på nytt kilde-materiale, så er det som skiller min bok fra andre bøker om Quisling at den kanskje er mer forstående og personlig. Jeg tror at jeg har evne til å leve meg inn i historiske situasjoner.

Sjenert og kontaktsvak

– Er det mulig å beskrive Quisling i få ord?

– Ytre sett var han stor og klumpet, nærmere 185 cm høy. Han hadde lang overkropp og korte bein, så han virket ruvende når han satt. Kroppen var som et panser av muskler. Han var sjenert og kontaktsvak, hadde vanskelig for å bli kjent med andre, og slapp heller ikke fremmede innpå seg. Den som sto ham nærmest utenom familien, var Frederik Prytz, finansminister i Quislings regjering.

samtidig som opplevde ham som nesten overjordisk gåtefull. Det geniale ved ham la et slør mellom ham og omverdenen. Det var som om han tilhørte en høyere sfære.

Taler og forfatter

– Folk utleverer seg ofte gjennom stemmen. Du har lyttet til mange historiske opptak?

– Til å begynne med var han en katastrofe som taler. Han fikk mer applaus før talene enn etterpå. Men så gikk han til pedagog og lærte å tale. Opptakene fra hans senere år forteller om en mann med et godt organ, kanskje noe innbitt med skarp artikkelulasjon. Han kom ofte med halsbrekkende synteser, og det kunne også være noe intellektuelt selvhvedende over talene hans.

– Du har fått adgang til Quislings skjønnerliterære forsøk. Hvordan vil du karakterisere dem?

– I skuespillene hadde han Ibsen som forbilde. Vi aner også inspirasjon fra den store mester i noveller og dikt. Han skrev konvensjonelt, og han prøvde aldri å få noe utgitt. Alt forble i skrivebordskuffen.

– Føreren utleverer seg altså som en konvensjonell mann?

– Nei, så enkelt er det ikke. Han framstår heller som en som vil være profet og spille en rolle i historien.

– Men han gjemte på det han skrev. Var det for ettertiden – for at du eller andre skulle finne det? Folk flest kvitter seg vel med papirer som de ikke vil at andre skal få snusen i?

– Det er et interessant spørsmål. Han kastet aldri noe. I ettertid kan det virke som om han ventet på en biograf.

Anti-semitten Quisling

– Har du funnet forklaringen på anti-semittismen hans?

– Forklaringen er komplisert, og den kommer i boken min. Han ble anti-semittisk orientert høsten 1935. Da skjedd det et sprang i tankegangen hans som fikk fatale konsekvenser. Spranget skyldtes at det var interne stridigheter i NS. Noen var anti-semitt, andre ikke. Føreren mått velge side. Han valgte moderat anti-semittisme, en holdning som vanskelig lot seg gjennomføre.

– Knappt noen norsk person har vært så hatet som Quisling. Vil biografien din bidra til en mer nyansert vurdering?

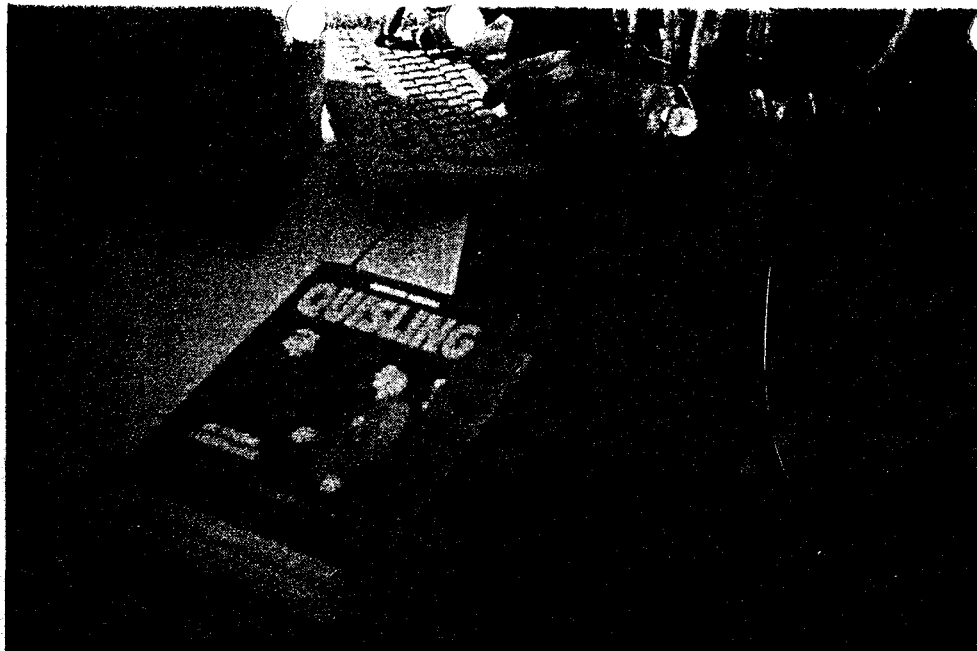
– Fra han satte foten i norsk politikk, har han vært den perfekte syn-

100859

- Quisling hadde altså en velutviklet dobbeltmoral, sier Dahl.
- Der vi andre plages av dobbeltmoral, hadde han langt flere lag, sier Dahl.
Mandag den 21. oktober skal første bind av biografien i to bind foreligge fra Aschehoug. «En fører blir tils er tittelen. Boken omhandler perioden 1887-1939.

Nytt kildemateriale

- Hvorfor er du så opptatt av Quisling?
- Jeg har vært interessert i fascismen og nasjonalsosialismen i 25 år. Det er ikke så unaturlig å studere slike bevegelser gjennom førerskikkeler.
- Har du funnet noe nytt?
- Jeg bygger på nytt kildemateriale. Maria Quisling døde i 1980. Jeg har fått adgang til hennes samlede arkiv. Det inneholder blant annet manuskriptet til Quislings filosofiske avhandling «Universismen», hans skuespill, dikt, noveller, andre utrykte arbeider, samt haugevis av private brev. Hans politiske brevsamling som var betraktet som tapt, ble funnet i 1984. Riksarkivet har gjort arkivet til NS tilgjengelig.
- Har dette gjort det mulig å løse gåten Quisling?
- Jeg har skrevet en biografi over

- I et nøytralt Norge ville Quisling ha blitt general i 1946, sier Hans Fredrik Dahl.

sluttet.

- Panseret te kanskje et følsomt indre?
- Sammen med barn var han ikke stiv og keitet, men en populær onkel.
- Var han stormannsgal?
- Han var svært begavet og hadde meget store tanker om seg selv. Vi kan vel si han var preget av hybris - en overvurdering av egne intellektuelle evner og sin historiske misjon.
- Var han bigamist?
- Det er ikke bevist. Det vi sikkert vet, er at han var rask til å inngå sitt annet ekteskap - ekteskapet med Maria som varte livet ut.
- Var han lykkelig i ekteskapet?
- Han var tilfreds. Maria ga derimot inntrykk av at hun gjerne skulle ha sett litt mer intimitet. Ytre sett var det et vellykket ekteskap.
- Var Quisling egentlig redd kvinner?
- Han hadde sterk appell til kvinner. Det var «det begavede barn»-syndromet - kombinasjonen av fantastisk intellektuell kapasitet og nesten autistisk sjenanse og hjelpeløshet - som tiltalte kvinnene. Han omga seg gjerne med kvinnelige medarbeidere, sterke og dyktige yrkeskvinner, både gifte og ugifte. De opplevde ham som fylt av en åndskraft som de selv ikke hadde. Alle kunne gjenkjenne noe av seg selv i karakteren hans,

mitt forhold til ham blitt mer avbalansert.
- Skyldfri var han vel neppe?
- I en lang rekke saker var han uskyldig. Han sendte ikke soldater mot streikende arbeidere på Menstad i 1931. Han beordret et gardekompani for å beskytte våpenlageret på Gattenmoen som lå tvers overfor Menstad. Det samme ville enhver norsk regjering ha gjort.
- Var han et offer for en uheldig skjebne?
- Hvis utviklingen hadde gått annerledes hadde Norge forblitt nøytralt og okkupert av tyskerne. I et nøytralt Norge ville Quisling ha blitt general i 1946. Han karriere som stabschef pekte den velen.
- Offiserer burde kanskje ikke bli politikere?
- Det kan man gjerne mene. Quislings kjernegruppe av offiserer var kapteiner i den mest utålmodige alderen. De så det som en del av sin kompetanse å ordne opp i politikken. Norske offiserer på 1930-tallet var en ekstremt utsatt profesjon. Med den politikken som ble ført, hadde de nesten ingen framtidssutsikter.
- Er det en ny Quisling du tegner for oss i biografien din?
- Jeg viser et menneske, ikke et monster.

Postboks 5 42 16 23

KNUT BARDSETH

Tlf. (065) 71 156

Arbejdsløshed

Det største spøgelse i den almindelige, ordinære danske hverdag anno 1991 hedder, helt nede på gulvet: Arbejdsløshed. Hvis man standse et repræsentativt udvalg af normaldanskere på Stroget i København - eller et hvilket som helst andet sted, men det er altid på Stroget man gør det - og spurgte dem: - Hvad er efter Deres mening tidens alvorligste problem? - så ville, spør jeg, ganske uden brug af krystalkugle, de berømte ni ud af ti svare: - Arbejdsløshed.

Og de ville formentlig - så megen tillid har jeg da til mine medmennesker, selv mine meddanskere - mene det, for alvor.

Hvad der efter min beskedne hjemmelavede mening er et langt større problem end arbejdsløshed nogen sinde ville kunne blive. Problemet ligger i, at man - vi - har vedtaget, at arbejdsløshed er et problem. Det påstås og accepteres fra alle sider, bl.a. af politikere i samtlige partier, at folk ikke har godt

af at være arbejdsløse. De kan ikke tåle det, det er usundt, de føler de mister deres værdighed, de synes ikke de har nogen rigtig plads i det ægte rigtige levende liv, de er udenfor, og derfor bliver de enten passive og synker hen i alkoholisme og narkotika, eller de bliver absurd aggressive og tæver konen, børnene, hunden, guldfisken, eller hva de nu har inden for bekvem rækkevidde at tæve. (At jeg guld fisk må unægtelig være en indsats, glatte som de er!)

- Vrov! siger jeg, altid rede til at formulere mig kort og klart. - Fordomt, forbundet, forbitret vās! Og jeg tillader mig at sige det med en vis ret, d.v.s. en vis baggrund.

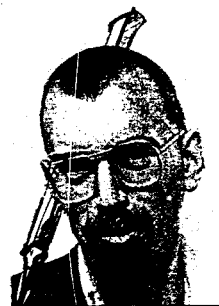
Før jeg blev forfatter, d.v.s., idet vi stadig bliver på jorden: før jeg kunne få nogen til at betale mig for det jeg skrev, var jeg en af

tallose anonyme arbejdere uden uddannelse. En af dem der mødte hver morgen til det job man nu kunne få, når man ingen andre kvalifikationer havde end to ben, to arme og en (nogenlunde) fungerende menneskelig fysik.

Jeg har været postbud. Jeg har været stanseriarbejder på en radiofabrik - mit job bestod i at lave huller i nogle gummiskiver, og det lykkedes mig aldrig at finde ud af, hvad man brugte disse gummiskiver til, men jeg blev klar over, man i hvert fald brugte en hel del af dem i radiobranchen. Jeg har været vinduespudder og stået med min spand og sæben og kludene på høje stiger i al slags vejr. Jeg har været smedkararbejdsmand, hvilket mindre opstyret og godt vil sige at jeg har slæbt en hel del brædder frem og tilbage fra det ene sted til det andet.

Jeg har været flyttemand, hvilket kom ud på stort set det samme. Jeg har været markiseopsætter. Jeg har været vognvasker. Og jeg har været korrekturlæser - hvilket i det mindste gav en chance for en smule indsigt i det danske sprog og mishandlingen af samme, hvad jeg siden har haft ikke ringe gavn af.

Men tror De, jeg var lykkelig af den grund - fordi jeg fik lov til at smide breve rundt, vaske vinduer af, slæbe brædder omkring eller lave huller i gummiskiver? Tror de, jeg var fuld af værdighed ved tanken om at være et nyttigt lille hjul i det store samfunds-maskineri? Tror De, jeg vågnede i en rus af glad selvtillid og fløjtende slatte kaffevand over mens jeg glædede mig til at sætte endnu en markise op, sjakske vand ud over endnu en snavsset vogn? Hvis de tror det lever De i

Nordiske notater

DAN TURÉLL er kjent for sin sorte neglelakk, sin blanke isse og sine store hatter. Han er æresmedlem i The Danish Rock'n Roll Society og Dansk Vampyr Seiskap. Men først og fremst er han København-kronikeren framfor noen og en av Danmarks mest produktive og leste forfattere.

en anden Verden end jeg gør. Jeg syntes kort og godt, alle de nævnte jobs (plus en hel del flere, som jeg generøst har bestemt mig til at spare Dem for) var et tidsspilde, et mas, et drag, som imidlertid måtte til, hvis jeg ville have en seng at sove i og et bord at stille min kaffekop på, for slet ikke at tale om at have en kaffekop at stille på bordet. Det var nødvendigt, og er det stadig. Men det er ikke det der fyldte tilværelsen - det var adgangs-billetten til det der virkelig fyldte, entren til livet.

Og hvis De så (åh, vil De ikke?) spurgte mig om, hvad «livet» da er - for mig - ville jeg svare: Kærlighed, først og fremst, hvilket - da jeg er en uhyggelig normal mand også på det punkt - vil sige kvinder. Og dertil børn og dyr og blomster og maleri og musik og poesi og god mad og tid til gode venner og samtale og gerne et spil billard oven i hatten.

Arbejde er - som en dansk graffiti, der vil kunne findes på storstedelen af væggene

på de offentlige københavnske toiletter siger - «noget opreklameret lort!»

Det vil sige, det er sådan ca. de ni tiendedele af alt arbejde, herunder alle de jobs jeg nævnte ovenfor. Tilbage bliver den sidste tiendedel, det arbejde der er en smart camoufleret form for fornøjelse - som f.eks. at skrive sin hjertens mening om stort og småt til Aftenbladets Tidendes læsere.

Det er derfor, jeg ikke forstår et ord af al den - uhyrlig udbredte - snak om arbejdsløshedens «forhandelse». Den er en velsignelse, er den! Den mand der er arbejdsløs har misundelsesværdig megen tid til at tage sig af sin kone, udforske sin kone, forkele sin kone. Den mand der er arbejdsløs kan virkelig tage sig af sine børn, gå i Zoologisk Have med dem, læse historier for dem eller spille Matador med dem. Den mand der er arbejdsløs kan gå lange, sunde turer med sin hund, spille fodbold, billard,

kegler eller klaver med sine venner, bruge den halve time ekstra på middagsmaden der gør at den ikke bare bliver samleånds-affording gøre alt det, som er selv livet og ikke bare antrebilletten til det.

Og i såkaldte «veifærdsstater» som de skandinaviske - herunder også Danmark - vil man endda samtidig kunne døskket sin husleje og sine rimelige hverdagsudgifter til foder og kluns - dansk slang for mad og tøj.

Så rent ud sagt: Jeg køber ikke alt det snudder, om at arbejdsløshed er et «problem». Hvis der overhovedet er noget problem i den øjeblikkelige tingenes tilstand hvad arbejdsmarkedet i Danmark angår, så er det at der åbenbart er uhyggelig mange mennesker der ikke kan få deres liv til at fungere uden at foretage sig det såkaldte «arbejde».

Det vil jeg til gengæld gerne kalde et problem, endda et enormt et af slagsen.